

2014-mi atuutilersussamik Kangaatsiamiit Qaanaaq angullugu upernaakkut appaniarsinnaaneq 01. september-imiit - 29. februar-imut atuuttup, ukiukkut sikuusarnera pillugu tamakkiisumik malitsinneqarsinnaanngitsup naleqqussarnissaa pillugu upernaakkut appanik piniarsinnaanerup maajip qeqqata tungaanut sivitsorneqarnissaanik, Naalakkersuisut sulissuteqaqqullugit Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut

(ATASSUT-ip Inatsisartuni ilaasortaaitai, Siverth K. Heilmann aamma Gerhardt Petersen)

pillugu

ISUMALIUTISSIISSUT

Siunnersuutip aappassaaneerpeqarneranut tunniussaq

Suliarineqarnerani Ataatsimiititaliami uku peqataapput:

Inatsisartunut ilaasortaq, Nikolaj Jeremiassen, Siumut, siulittaasoq
Inatsisartunut ilaasortaq Karl-Kristian Kruse, Siumut, siulittaasup tullia
Inatsisartunut ilaasortaq Finn Karlsen, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Lars P. Mathæussen, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Hans Enoksen, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Aqqaluaq B. Egede, Inuit Ataqtigiit
Inatsisartunut ilaasortaq Ane Hansen, Inuit Ataqtigiit

Ulloq 15. oktober UKA 2013-imi siullermeerereermermi Ataatsimiititaliap siunnersuut misissorpaa.

Siunnersuutip imaa aamma siunertaa

Kangaatsiamiit Qaanaaq tikillugu appat piniarnissaannut periarfissap ukiup sikuanik ajornakusoortinneqartartoq, kiisalu pinngortitap nammineq taamaalilluni piniarnermut periarfissat illersulereertarai siunnersuuteqartut siunnersuutertik tunngavilersorpaat. Piffissaq piniarfiusinnaasoq sikueraanngat timmissallu amerlanerpaaleraangata qaangiuttarpoq.

Appat upernaakkut manniliorfissuarminnut ingerlaarneranni nungusaataanngilluinnartumik piniarnissaannut periarfissiisoqarsinnaasoq siunnersuuteqartut isumaqarput.

Siunnersuuteqartut innersuussutigaa avannaani Upernaviup eqqaani avannaatungaaniilu appaannaanngitsunik timmiarpassuaqarnera nungusaataanngilluinnartumillu piniarneqarsinnaasunik peqarluarnera piniartuniit oqaatigineqartuartoq.

Tamatuma kingunerisaanik piniartunit assersuutigalugu ullormut appat qulit (10) saniatigooralugu pinialuttartunit tallimat (5) pisarineqarsinnaassasut siunnersuuteqartut siunnersuutigaa. Siunnersuuteqartullu kaammattuutigaa timmissat allat soorlu mitit piniagaasarnerat ilanngullugu Inatsisartuni Naalakkersuisunilu nutaamik nalilersorneqarluni suliniutigineqassasoq.

Siunnersuutip Inatsisartuni siullermeerneqarnera

Siullermeerinermi oqaaseqartartunit ilaatigut taaneqarput:

SIUMUT aalajangiiffigisassatut siunnersuummut tapersersuivoq, isumalluutimmi inuiaqatigiinni tamanit iluaqutigineqartariaqarmata, kiisalu siunnersuutip ilitsoqqussaralugu nerisaqarneq annertuumik qularnaarlugulu periarfississammagu. Qeqqata Kommuniata avannamut killeqarfianiik Qaanaami aqutsiviup avannamut killeqarfianut piniarsinnaanermut piffissaliussap 1. september-imiik maj-ip 15-anut sivitsuallannissaa Siumumit akornutissaqartinneqanngilaq. Kiisalu Tunumi appaniarsinnaaneq Siumumit tapersersorneqarpoq.

Aamma mitit piniarneqarnerisa kitaani Nunap Isuaniik Qaanaap avannamut killeqarfianut nunattalu kangiani maj-ip naaneranut sivitsorneqarsinnaanera Siumup kaammattuutigaa. Imeqqutaallat mannessarneqartarnerata ammaqquissinnaanerat periarfissaqarnerasoq peqatigitillugu misissorneqassasoq Siumup kaammattuutigaa. Siumumiit kaammattuutigineqarportaaq uumasut (assersuutigalugit naajat, naajarujussuit, nattoralit, kissaviarsuit, kiinaaleqqat teriannissallu) timmissat ulluinik piaraannillu innarliisartut misissorneqassasut, taamaalilluni appat ikiliartornerannut mannessarniartarnerit unioqqutitsillunilu piniartarnerit pissutaatinneqarnerannik pisuutitsiniartarneq taamaatinneqarniassammat.

Siumup kissaatigaa Timmissat illersorneqarnerat piniagaanerallu pillugit Namminersorerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 8, 2. marts 2009-meersoq pillugu Naalakkersuisut UPA 2014-imut allannguutissatut siunnersuummik saqqummiussissasut, kiisalu allannguutissatut siunnersuutip suliarineqarnerani atuisut taakkulu kattuffii akuutinneqassasut.

INUIT ATAQATIGIIT oqaatigaa, appat ukiuni quliugallartuni eqqissisimativinnissaannik Pinngortitaleriffimmit appat ukiuni quliugallartuni siunnersuineq nalerorlugu aalajangiiffigisassatut siunnersuut saqqummiunneqartoq. Kalaallit kulturiannut ileqquannullu ilaammata, piniagassanik matumanilu appanik nutaartugassaqaarneq Inuit Ataqtigiiit

pingaartilluinnarpaat. Inuit Ataqatigiit taavaat, appat pillugit pissutsit aarlerinarluinnartuusut Pinngortitaleriffimmit allaaserineqartoq, kiisalu appaqarfinni 19-usunit 13-inini appat ikiliartortut. 2001-mi timmissat pillugit nalunaarutip sukateriffigineqarnera kissaatigineqartutut sunniuteqarsimagunangilaq. Tamanna tunngavigalugu attuumassuteqartut suleqatigalugit appat ikiliartornerisa akiornissaanut periusissiortoqartariaqartoq Inuit Ataqatigiit kaammattuutigaat. Peqatigitillugu Kattuffiit peqatigiiffillu isigisatik maluginiakkatillu malillugit ileqqussanik pitsaasunik nassaarniarnissaannik piunaffigineqartariaqartut Inuit Ataqatigiit kaammattuutigaat.

ATASSUT naqissusiivoq, pisuussutivut uumassusillit piujuartitsinissaq tunngavigalugu atorluarneqartariaqartut, peqatigitillugulu innuttaasut piniarsinnaanissaat sapinngisamik annerpaamik qulakkeerneqartariaqartoq. Piffissaq piniarfusoq sumiiffinnut naapertuuttumik naleqqussarneqassasoq aalajangiiffigisassatut siunnersuummi siunertarineqarpoq, taamaalilluni ilaatigut immap sikuusarnera eqqarsaatigineqassalluni. Kisitsisit Pinngortitaleriffimmeersut qiimmaallannangillat, appallu ikiliartornerannut unioqqutitsilluni piniartarnej piniapiluttarnerlu annertunerusumik pissutaatinneqarmata paatsuunngassutigineqarpoq. Nassuiaatissaq alla tassaasinnaavoq silap pissusaata allangornera, tamatumanittaaq immami sikuusarunnaariartornera, taamatuttaaq qinngortaatit ikumanerini timmiarpasuit pisarisoorneqartarmata. Atassut isumaqarpoq, paasissutissanik kisitsisinillu Pinngortitaleriffimmit saqqummiunneqarsimasunik sanillersuussinissaq nalilersuilluarnissarlu siunertaralugu piniartut ilisimasaat piaartumik ataatsimut katersorneqartariaqartut.

DEMOKRAATIT Pinngortitaleriffimmit siunnersuineq (tak. ilanngussaq 1) innersuussutigalugu aalajangiiffigisassatut siunnersuut itigartinneqassasoq inassutigaa. Pisat annertunerusumik killilersorneqalingippata appaqassuseq suli annikilliarussasoq Demokraatit ilimagaat. Peqassutisimik annertunerusumik misissuisoqarnissaanut Demokraatit ajornasaanngillat, isumaqarlutilli Inatsisartut mianersornissamik periuseqarnissaq malittariaqaraat, aalajangiiffigisassatullu siunnersuut itigartillugu.

Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu NAALAKKERSUISUP akissuteqaammini Pinngortitaleriffimmi uumassuseqarneq pillugu siunnersuineq (tak. ilanngussaq 1) innersuussutigaa. Tassani Pinngortitaleriffik siunnersuivoq, appat ukiuni quliugallartuni eqqissisimatinnegassasut, imaluunniit ukiakkut ukiukkullu piniagaanerat suli annikillisinneqassasoq. Nunatta annersaani appat piaqqiortut suli ikiliartorput, tamannalu Naalakkersuisunit assut ilungersunartutut tigunearpoq. Taamaattumik aalajangiiffigisassatut siunnersuut Naalakkersuisunit tapersorneqanngilaq. 2009-miit timmissat pillugit nalunaarutip nutarterneqarnissaa siunertaralugu Timmissat pillugit Suleqatigiinnik pilersitsinissaq Naalakkersuisut sunniuppaat, tassanilu saniatigooralugu inuussutissarsutigalugulu piniartut najukkami TPAPP-t aamma KNAPP-t tusarniaanermi

akissuteqarnissamut periarfissaqassapput. Taamaattorli pisup ilungersunartup aaqqiivigineqarnissaanut Naalakkersuisunit sulissuteqarneq aallartereerpoq.

Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliaqarnera

Aalajangiiffigisassatut siunnersuutip suliarineranut Ataatsimiititaliaq KNAPK-mik, Tapertaralugu Piniartut Aalisartullu Kattuffiannik (TPAK-mik) aamma Pinngortitaleriffimmik ataatsimeeqateqarpoq, tamatumalu saniatigut siullermeerinermi oqaaseqatartut oqaaseqaataat innersuussutigissallugit.

KNAPK Ataatsimiititaliamut nassuiaateqarami (ilanngussaq 2) Pinngortitaleriffimmit siunnersuinerit (ilanngussaq 1) apeqquuserpai, KNAPK-mmi isumaa malillugu siunnersuinerit appaqassutsimik misissuinerit naammangitsut tunngavigalugit ingerlanneqarsimmata. Appa timmiaavoq nuttartoq, ilaatigullu nerisassarsiorluni kiattoq malittarlugu, upernaakkullu sikueraangat amerlasoorsuanngorlutik avannarpartertarlutik. KNAPK-p isumaa malillugu Pinngortitaleriffimmit timmissat inaat tunngavigineqarput, uumassusilerisullu appat ulorianartorsiortinneqarannik kukkusumik inerniliipput. Suli timmiarpassuaqarpoq. Taamaalillutik Qaanaap eqqaani amerliartortut Pinngortitaleriffiup nammineerluni oqaatiginukuuaa, taamatuttaarlu piniartut Kalaallit Nunaanni sumiiffinni assigiinngitsuni appanik naammattoorsiuarput. Isumalluutinik uumassusilinnik atuinerup piujuartitsineq tunngavigalugu ingerlanneqarnissaanut KNAPK isumaqataavoq, tunngaviatigullu assersuutigalugu sunngiffimmi piniartut killilersuiffigeratarsinnaanerit ammaffigalugu. Tamatumani piniartut unioqqutitsillutik piniartarnerannik mannessarniartarneranillu pasilliineq KNAPK-mit isumaqatigineqanngilaq, pinngortitamilu nerisaaqatigiinneq innersuussutigalugu, ilaatigummi naajat, terianniat nannullu appat ulluinit tillinniartarmata. Peqatigisaanik akornusersuisut allat, soorlu qulimiguullit, takornariat angallatit nuannaariutit annerusut minnerusullu timmissat najugaaniittartut piaqqiorfigisartagaaniittartullu Pinngortitaleriffiup isumaliutigisariaqarpai.

TPAK-mit Pinngortitaleriffimmit siunnersuineq aamma apeqquuserneqarpoq, KNAPK-millu annerusumik tunngavilersuutigineqartut assingi oqaatigineqarlutik. TPAK-p appap eqqissisimativinneqarnissaa akuersaarsinnaanngilaa, taarsiulluguli siunnersuutigalugu piffissaq piniarfiusoq killilerneqassasoq, taamaalilluni ukiakkut ukiukkullu piniartarneq qaammatinut pingasunut (november-januar) killilerneqarluni. TPAK isumaqarpoq Maniitsup eqqaani appaqarfinni appat amerliartornerat takuneqarsinnaasoq.

PINNGORTITALEFFIUP taavaa, nunatsinni appat ineqarfiini amerlanerpaani appaqassuseq aarlerinartuusoq imaluunniit aarlerinartorujussuusoq (tak. ilanngussaq 1/ilanngussaq 2). Ukiuni kingullerni arfinilinniit 13-it tikillugit ingerlaneranni Qeqertarsuup Tunuani, Upernaviup kujataatungaani, Kujataani Ittoqqortoormiillu eqqaani appat amerlassusiat 33-71 %-imik ikileriarsimapput. Appat ineqarfii sisamat Upernaviup eqqaaniittut

appaarutivissimapput. Timmissanut nalunaarutip 2001-mi allanngortinneratigut appanniarneq malunnaatilimmik annikillismagaluartoq appat suli ikiliartorput. Nassuiaatissaq ataasiinnaangilaq, ilaatigulli upernaakkut piaqqiorfiullu nalaani unioqqutitsilluni piniarnermik, mannissartarnermik allatigullu akornusersuisarnermik – matumanittaaq angallannermik soorlu angallatit aqquataanni angallannermik – pissuteqartarluni. Silap allanngorneranik tigussaasumik pissutaasut aamma isiginiartariaqarput, ilaatigummi timmissat ukiisarfiini allatut immaqalu amigartumik nerisassaqarnermut sila pissutaasimassammat. Tamanna tunngavigalugu appa eqqissisimatinneqavikkallassasoq Pinngortitaleriffik siunnersuivoq - imaluunniit periarfissatut allatut Qeqertarsuup Tunuanit kujammut ukiukkut piniarnerup qaammammik ataatsimik sivikillineqarnissaa, ilanngullugulu Ittoqqortoormiit eqqaani upernaakkut piniartarnermik inerteqquteqarneq kiisalu unioqqutitsilluni piniartarnerup pinngitsoortinneqarnissaanut iliuseqarnissaq.

Ataatsimiititaliap maluginiarpa, siunnersuutip pilernerani nunatsinni nunanilu allani tusagassiorfitsigut pineqartoq pillugu annertuumik oqallittoqarsimasoq. Tassunga atatillugu Ataatsimiititaliap oqaatigissavaa, aalajangiiffigissatut siunnersuut Pinngortitaleriffimmit siunnersuineq sioqqullugu saqqummiunneqarsimammat. Taamaattorli appat timmissallumi allat piniarneqarsinnaasut piujuartitsineq tunngavigalugu piniarneqarnissaat Ataatsimiititaliap naqissusissallugu pissutissaqarpoq.

Piniartut Pinngortitaleriffiullu isumaat assigiinngitsut tunngavigalugit appanik piniartarnermik siunissami piffissarititaasussat inaarutaasumik aalajangerneqartinnagit annertunerusumik misissuisoqartariaqartoq Ataatsimiititaliaq isumaqarpoq.

Timmissat pillugit nalunaarutip atuuttup nutarterneqarnissaa siunertaralugu 2014-imi timmissat pillugit suleqatigiissitamik pilersitsiniartoqartoq Naalakkersuisut akissuteqaamminni taavaat, kiisalu nutarterinerneq atillugu inuussutissarsiutigalugu sunngiffimmilu piniartut paasisimasaat ilaatinniarneqartut.

Nutarterinerneq atillugu attuumassutillit tamaasa tusarniarnissaat pingaaruteqartoq Ataatsimiititaliaq isumaqarpoq, kiisalu nalunaarutip atuuttup misissorneqarnerani aamma piniarnermut piffissarititaasut aalajangersarneranni immikkut najukkami pissutsit, tamatumanilu immap sikuusarnera, nuna tamakkerlugu piniarnermik killileeratarsinnaasut isiginiarneqassasut. Ataatsimiititaliaataaq pingaartippaa, timmissat pillugit nalunaarutip nutarterneqarnerani timmissat piniarneqarsinnaasut tamaasa, sumiiffinnilu tamani qaqugukkut piniarneqartarnerat ilanngullugu Naalakkersuisut isummerfiggissagaat. Tamatumanittaaq nunani allani aamma Canadami misilittakkat ilisimasallu ilanngunneqassaaq.

Ataatsimiititaliap inassutai

Ataatsimiititaliaq isumaqatigiittoq taamatut oqaaseqarluni aalajangiiffigisassatullu siunnersuummi allassimasutut paasinnilluni aalajangiiffigisassatut siunnersuummut **itigartitsisoqassasoq inassuteqarpoq.**

Taamatut oqaaseqarluni isumaliutissiisummilu allassimasutut paasinnilluni Ataatsimiititaliap siunnersuut aappassaaniigassanngortippaa.

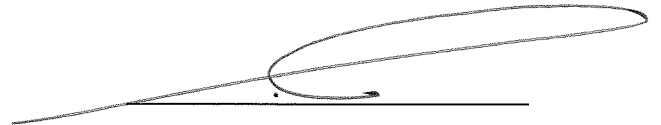
Nikolaj Jeremiassen,

Siulittaasoq

Karl-Kristian Kruse,

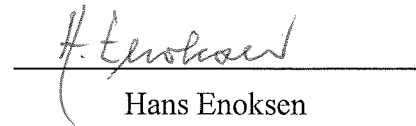
Siulittaasup tullia

Finn Karlsen

Lars P. Mathæussen

Hans Enoksen

Aqqaluaq B. Egede

Ane Hansen

Postboks 570, 3900 Nuuk, Grønland

tlf. +299 361200, fax +299 361212

Outi Tervo
AC Fuldmægtig
Piniarnermut, Aallaaniarnermut Nunalerinermullu Immikk.
3900 Nuuk

Nuuk den 1. oktober 2013

Appat pillut siunnersuineq, september 2013

Piniarnermut, Aallaaniarnermut Nunalerinermullu Immikkoortortaq isumaqatigalugu Pinngortitaleriffiup ingerlatippaa Kalaallit Nunaanni appanut tunngatillugu killiffik siunnersuinerlu 2013.

A1) Ineqarfiit inissisimanagerat

Nunatsinni appat ineqarfiini amerlanerpaani appaqassuseq eqqarsaatigalugu pissutsit aarlerinartumik ingerlapput, allaat ilaanni aarlerinartorujussuarmik inisseqqallutik. Nunatsinni appat piaqqisartut amerlassusiat 1990-ikkut ingerlaneranniit maannamut (Kampp et al. 1994) katillugit 15 %-imik appariaateqarsimavoq, ineqarfiillu tallimat appaarutivissimallutik. Ineqarfinnit maanna nalunaarsorneqarsimasunit 19-iusunit aq-qaneq marluk ikiliartorfiupput, takukkit kisitsisit ataatungaaniittut. Qaanaap pigisaani ineqarfiit ajunngitsumik ingerlasorinartut naatsorsuusiornernut ilanngutinngikkaanni nunatta sinnerani ukiuni pineqartuni appat katillugit 35-40 %-inik ikileriarsimapput.

Tassa timmissat pillugit nalunaarut 2001-imi sukateriffigereerneqarneragut appat pizarineqartartut ikileriarujussuaruuartut taamaattoq oqaatigisariaqarpoq sukaterinerusimagaluaq nunatsinni piaqqisartut amerlassusiannut kissaatigisaagaluaamik kinguneqarsimangimmat.

Qeqertarsuup Tunuaniittoq, Upernaviup kujataatungaaniittut kiisalu Ittoqqortoormiut eqqaanniittut aarlerinartorsiorfiupput, taakkunanimi appat amerlassusiat 33-71 %-imik ikileriarsimapput, tassa ukiuni kingul-lerni arfinilinniit 13-iniit tikillugit. Peqatigitillugu ukiuni pineqartuni appat ineqarfii Upernaviup pigisaaniittut sisamat appaarussimapput, maannalu Qeqertarsuup Tunuaniittoq ineqarfik taaguutilik Innaq Maniitsup Upernaviullu akornanni appanut ineqarfituaalerpoq. Ineqarfinni pineqartuni suut pequtaallutik taama ajortigisumik inissisimasoqarnera erseqqeqqissaanngikkaluartoq taamaattoq pissutsit assigiinngitsut, unioqutitsilluni piniartarnerit, mannissartarnerit aammalu piaqqiornerisa nalaani eqqissiviillortitsisarnerit amerliartorfissaraluinut akornusiisartorujussuupput (Merkel et al. 1999, Mosbech et al. 2009).

Piniarnermit nalunaarsuutinit 2007-imiit 2012-ip tungaanoortuni takuneqarsinnaavoq nunatta kitaani (Qaanaap kujataaniit) appat eqissisimatitsinerup nalaani unioqutitsilluni pizarineqartartut agguaqatigiissil-lugu ukiumut 1480-inik amerlassuseqartut. Tusaannarlugu amerlaginangikkaluarpup, kisiannili 2006-imi naatsorsuusiornarit takutippaat assersuutigalugu Qeqertarsuup Tunuani ineqarfik ukiumut appanik 20-t sinnerlugit pisaqarfiuguni tassa ikiliartorfiullassaqq (Mosbech et al. 2009). Naatsorsuusiornarillu nutaajune-

Postboks 570, 3900 Nuuk, Grønland   tlf. +299 361200, fax +299 361212

rusut takutippaat maanna ukiumut qulit sinnerlugit ilanngartuiffigineqaruni ikiliartorfiulissasoq. Taamaatumik Pinngortitaleriffiup erseqqissaatigissavaa appanut tunngatillugu sumiiffiini pineqartuni pissutsit najummatsisimanartorujussuummata. Tassami taamaaginnartoqassappat ukiuni aggersuni amerlasoorsuunngitsuni ineqarfiit pineqartut taakku sisamat aamma appaaruterataannaapput, taamaattumik Pinngortitaleriffik nalilivoq qanoq iliuuseqartoqagqinnissaa pisariaqartoq, takuuk immikkoortoq B1.

SUMIIFFIK	Ineqarfiit amerlas.	Appat amerlas.	Appat nunat-sinneersut	1990-imiit allannguut	Ukiumut amerleriar-tarnerat
Kitaata avannaa					
Qaanaaq	5	308.000	68%	+8%	0,4%
Upernaviup A	2	115.000	25%	-28%	-1,4%
Upernaviup K	2	3.000	1%	-74%	-5,9%
Kitaata qeqqa					
Qeqertarsuup					
Tunua	1	1.700	<1%	-62%	-3,6%
Kitaata kujataa					
Maniitsoq	4	14.300	3%	-38%	-2,2%
Nuuk	1	1.200	<1%	+8%	0,0%
Paamiut	1	800	<1%	-65%	-4,5%
Qaqortoq	1	2.700	1%	-65%	-4,2%
Tunu					
Ittoqqortoormiit	2	6.500	1%	-62%	-6,3%
Katillugit	19	453.200	100%	-15%	

Qulaani kisitsisit takutippaat Kalaallit Nunaanni appat piaqqisartut katillugit amerlassusiat (appat ataasiakkaarlutik, imaanngitsorli piaqqisartut aappariit amerlassusiat), kisitsinerit ingerlanneqarnikuupput ukiuni 2006-11, kiisalu appaqassutsip 1990-ip eqqaaniit allannguuteqarsimanera (Kampp et al. 1994). Maluginiarneqassaaq Qaanaap pigisaani kisitsinerit tamakkiisut taamaallaat marloriarlutik pinikummata, taamaattumillu taavani appaqassutsip ineriartorsimaneranik takussutissiiniarneq killeqarluni (Kampp et al. 1994).

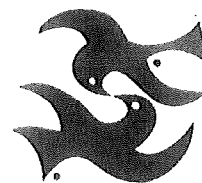
A2) Kalaallit Nunaata kitaata kujataani ukiisarfiini pissutsit killiffiat

Maannamut Pinngortitaleriffimmit Kalaallit Nunaata kitaata kujataani ukiaanerani ukiuuneranilu appanniararneq piujuartitsinermik tunngaveqartutut nalilerneqartarpoq, pingaartumik pisaasartut 2002-miit ikileriarujussuareernerisa kingorna. Tamaani appattarineqartartut amerlasuut piaraasarput aammalu appanik

Pinngortitaleriffik

Grønlands Naturinstitut

Greenland Institute of Natural Resources

Postboks 570, 3900 Nuuk, Grønland

tlf. +299 361200, fax +299 361212

nunanit assigiinngitsuneersunik (Island, Norge/Svalbard, Rusland, Canada aamma Kalaallit Nunaat) ukiar-tortunik akoqartitertarput. Norskilli misissuinerisa kingullit nutaajusorujussuit taama eqqarsartarneq na-ngaanartoqarlarsippaa. Misissuinerit taakkua appanut Svalbardimi piaqqisartunut tunngasuupput, taakkulu ukiuni qulini kingullerni aamma ikileriarujussuarsimapput, isumaqartoqalerporlu ukiisarfii ni pissutsit peqqu-taallutik taamaattoqartoq – tassa uani Kalaallit Nunaata kitaata kujataata imartaa pineqarluni (Descamps et al. 2013).

Norskit misissuinerisa aamma ilimanarsisippaat Svalbardimi appat ikiliartorneri aammalu Atlantikup avannaatungaani imaani pissutsinut, uani pineqarluni "subpolare strømhvirvel" ("subpolar gyre"), tassa Atlantikup avannaatungaata qiterpasissortaani immamik nillernerumaartumik kaavilaartumik sarfarfiusumi pissut-sit allannguuteqarsimanerat, atassuteqarsorinartut. Sarfarfik taanna 1990-ikkut qiteqqunneranniit malun-naatilissuarmik qasukkariarsimavoq, tamatumalu kingunerisaanik Atlantikup avannarliup imartaata ilarujus-sua allaat Kalaallit Nunaata kujataata imartaa ilanngullugu imaq kissatsinnerusimavoq tarajuunerulerlunilu (Hátun et al. 2005, Hatun et al. 2009). Isumaqartoqarpoq imaani pissutsit allanngornerisa kingunerisaanik imaani uumasut nerisaqaaqatigiinnerattaq sunnerneqarsimassasoq, taamaalilluni imaani timmissat nerisaat allannguuteqarlutik immaqa ilaatigut allaat nerisassaalatsilersimasinnaaneriniq kinguneqarsimasoq (Descamps et al. 2013). Isuma taanna tapersernejarpogq siusinnerusukkut issittumi tamarmi misissuinerit, taakkunani paasineqarmat appat aamma appat sigguttuut immap kissassuiata nillissusiatalu allanngoria-taartarnerinit sunnertiasuujusut (Irons et al. 2008). Kiisalu uumassuseqassutsip ataqaqatigiinnerata allan-ngornerata kingunerisaanik, tassunga sarfaqarfimmut attuumassuteqarsorinartumik, Atlantikup avannaat-ungaata kangiatungaani, soorlu Skotlandimi, Savalimmiuni Islandimilu appat piaqqiornerisa nalaani neri-sassaalatsisalersimanerat piaqqianik iluatsinngitsoortarnernernik ukiuni arlaqalersuni takussutissartaqaler-simavoq (Egger 2008).

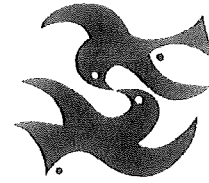
Taama pisoqarnera aamma Kalaallit Nunaata kitaata kujataata imartaani pissutsinut sunniuteqarsimassap-pat aamma nunatsinni piaqqisartut sunnerneqarsimasinnaaneriniq kinguneqarsimanissaa ilimanarsinnaa-voq. Tassa nunatta kujataani piaqqisartut kiisalu kitaata imartaani ukiisartunut sunniuteqarsimasinnaavoq, soorlu assersuutigalugu kujataani Kitsissut Avallerni piaqqisartunut sunniuteqarsimasinnaavoq (Linnebjerg 2012). Peqatigitillugu ilimagineqartariaqarpoq nunatta kitaata kujasinnerusortaani imartami ukiisartut avannaatungaaniinerusoq ukiisartunut sanilliullugit sunnersimaneqarnerussammata, kujataatungaami sub-polare sarfaqarfimmut qaninnerummat. Naak appat ukiisarfii ni suminngaanneersut qanorpiq siaruarsima-neriniq misissuinerit ilisimanneqqissaartoqanngikkaluartoq, taamaattoq appanik nalunaaqutsersuisarner-tigut (paasissutissaatigut pisoqaapput) paasinarpoq nunatsinni piaqqisartut kitaata imartaata avannaatun-gaaniinnerusartut allaneersullu kujavariartuaartumik nassaassaanerisartut (Lyngs 2003).

Nunatsinni appat pineqarnerini silap pissusianut attuumassuteqartoq eqqarsaatigisassaq alla tassaavoq imaata sikuata imaani uumassuseqassutsimut pingaarutaa. Tamanna kitaata kujataata imartaanut pingaa-ruteqannginneraaq, taasariaqarporli siunissaq eqqarsaatigalugu avannaatungaani piaqqisarfinnut pingaar-uteqalersinnaammat. Tassami kitaani imartap sikusarnera eqqarsaatigalugu kiisalu tamatuma nutaamik uu-massuseqalersitsinermik sunniuteqartarnera eqqarsaatigalugu imaassinnaavoq soq nunatta avannaani-

Pinngortitaleriffik

Grønlands Naturinstitut

Greenland Institute of Natural Resources

Postboks 570, 3900 Nuuk, Grønland

tlf. +299 361200, fax +299 361212

nerusoq appat ineqarfeqarnerulernerat kujataaniittullu nungukkiartornerinut tikkuusseqataasoq (Laidre et al. 2008). Tassa Kalaallit Nunaata kitaata avannaatungaani sikuunikinnerusalernera upernaakkullu sikuq avalannialersarnerata nikerarnerulernera tamaani appaqassutsimut kingunipilutsitsilersinnaavoq.

Appat ukiisarfiinut tunngassuteqartut paasissutissat nutaat tunngavigalugit appat ukiarnerani ukiorneranilu piniagaasarnerini suli annertunerusumik mianerinnittoqartariaqarnera tunngavissaqarpoq, Pinngortitaleriffillu pisaasartut ikilisinneqarujussuarnissaannik innersuussivoq, takuuk immikkoortoq B2.

B1) Upernaakkut piniagaasarnerat pilluq siunnersuineq

Timmissat pillugu nalunaarut atuuttoq 2009-meersoq tunngavigalugu appat upernaajunerani piniarneqarsinnaatitaapput taamaallaat Ittoqqortoormiini Qaanaamilu, tassa Ittoqqortoormiini piffissami 1. marts – 31. maj kiisalu Qaanaami piffissami 1. marts – 15. juni.

Pinngortitaleriffiup innersuussutigaa Ittoqqortoormiini upernaajunerani appanniarsinnaatitaanerup atorrunnaarsinneqarnissaa, tassami tamaani appanniartarneq piujuartitsinermik tunngaveqanngimmat, takuuk immikkoortoq A1. Qaanaami upernaajunerani appanniartarneq suli piujuartitsinermik tunngaveqarsorinarpoq, taavanimi appaqassuseq aalaakkaamat amerliartuaarfiulaarlunilu. Taamaattorli oqaatigisariaqarpoq taavani appaqassutsimut tunngatillugu paasissutissat pigineqartut killeqartorujussuummata (kisitsinerit marluinnaat), taamaattumillu mianersortumik periuseqartussaaneq toqqammavigalugu innersuussutigaarput Qaanaap pigisaanilu appanniartarnermut tunngatillugu immikkut akuersissuteqaqqinnissaq paasissutissat naammaginatut pigineqalernissaat tikillugu tunuarsimaarfigineqassasoq.

Pinngortitaleriffiup ilanngullugu innersuussutigissavaa appat eqqissisimatitaanerisa nalaani unioqqutitsilluni piniagaasarnerat unitsinniarlugu iliuusissat qulakkeerneqarnissaat. Qanaaq isiginiarnagu nunatta kitaani piffissaq eqqissisimatitsiffiusoq (maanna malittarisassat malillugit) tassaavoq 1. marts – 31. august. Sumiiffiit ilaat najummassimanartorsiorfiulluinnartut eqqarsaatigalugit sukkasuumik iliuseqartoqarnissaa aalajangiisuulluinnassaaq.

B2) Ukiaanerani ukiuuneranilu piniagaasarnerat pilluq siunnersuineq

Kalaallit Nunaata kitaata kujataata imartaani silap pissusianut attuumassutilik, appat uumaniarnerinut sunniuteqartoq tunngavigalugu appat ukiaanerani ukiuuneranilu piniagaanerisa sukateriffigineqarnissaa pisiariqarpoq. Tassami naak appat pisaasartut amerlassusiat 2002-miilli maannamut affaanngoraluartut, taamaattoq Kalaallit Nunaani Svalbard-imilu appat ikiliartornerat unitsinneqarsinnaasimangilaq. Taamaammatt Pinngortitaleriffiup innersuussutigaa appat ukiaanerani ukiuuneranilu piniagaanerat annikillisinneqarujussuassasoq.

Nunatsinni appat ukiuni killigaasuni tamakkiisumik piniagaanngivillutik eqqissisimatinneqarnissaat nunatta appaanut aammalumi nunanit allaneersunut ajunngitsussap tungaanut sunniuteqarnerpaajussagaluarpoq, taamaaliortoqassagaluarpallu mianersortumik periuseqarnissamut naapertuutissagaluarpoq. Taariikkatsiutut Svalbard-imeersut ikileriarujussuarsimapput, tamannalumi peqqutaalluni appa Norgemi nungutaasus-

Pinngortitaleriffik

Grønlands Naturinstitut

Greenland Institute of Natural Resources

Postboks 570, 3900 Nuuk, Grønland

tlf. +299 361200, fax +299 361212

satut navianartorsiorluinnartutut 2010-miit nalunaarsorneqalerpoq. Imaassinnaavorlu Kalaallit Nunaata kitaata kujataani aammalumi Islandimi pissutsit, tamaanimi appat ikiliartornikummata, taama ineriartortut (Egger 2008).

Pinngortitaleriffik isumaqarpoq eqqissimatitsilluinnalernerq upernaakkut piaqqiornerisalu nalaani (mannis-sartarnerq piniagaasarerallu) unioqqutitsilluni piniagaasarerinut sunniuteqarluassasoq. Pinngortitaleriffik isumaqarpoq tamanna nalilersuinermi annertuumik oqimaalutaasariaqaraluartoq, tassami unioqqutitsilluni piniartarnerit ineqarfiit ilaannut sakkortuumik kinguneqartarmat (ass. Mosbech et. Al. 2009).

Eqqissimatitsilluinnarnissap qanoq siviutiginissaa aalajangeruminaappoq. Tassami suut angorusunneqar-nerat aammalu piniagaanerisa saniatigut pissutsit sunneeqataasinnaasut allat soorlu silap pissusianut tunngassuteqartut amerliartoqqilersinnaanerinut apeqqutaaqataapput. Appat kigaatsumik amerliartortarnerat eqqarsaatigalugu sunniutaalersinnaasut siusinnerpaamik ukiut tallimat missaasa qaangiunnerini piviusor-sionnerusumillu ukiut qulit qaangiunnerini aatsaat takuneqarsinnaalissagunarput siunissamilu pisariaqarti-tat taamaalilluni aatsaat nalilersorneqarsinnaalissallutik.

Eqqissimatitsilluinnarnissaq pingaernerutinneqassanngippat Pinngortitaleriffiup innersuussutigaa ukiaa-nerani ukiuuneranilu piniarnerq sivikillineqassasoq piffissami 15. oktober – 15. november sivissuseqalersil-lugu; kitaani ukiaanerani piffissaq piniarfik (Qeqertarsuup Tunuaniit kujammut) assigiissumik aaqqiivigine-qarluni. Sivikitsuuaqqamik ukiarnerani appanniartitsinissaq ukiuunerani piniartitsinermit perusunnarneraaq, tassami piniarnerup aallartinnerani piaqqanik (taakkunannga amerlasuut ukioq anigorneq ajormassuk) pi-saqarsinnaanissaq periarfissaanerummat.

C) Pissutsit uumassuseqassutsimut tunngassuteqartuunngitsut

Kalaallit Nunaani nunap immikkoortui eqqarsaatigalugit imaassinnaavoq eqqissimatitsilluinnarnissaq kisi-mi piviusorsiorluinnartut, tassami sumiiffiit ilaanni upernaajunerani piaqqiornerisalu nalaani appanniarsinnaa-nerup erngerumik unitsinnissaa pisariaqaraluartoq, aammalumi piniagaanerisa sivikillineqarujussuarnissaa pisariaqaraluartoq. Nunap immikkoortuini assigiinngissutsit uumassuseqassutsimut attuumassuteqanngik-kaluarput, taamaattorli pineqartumut matumunnga attuumassuteqarmata ilanngunneqartariaqarlutik.

Sumiiffinni arlalinni piniartunik oqaloqateqartarnerit tunngavigalugit Pinngortitaleriffik isumaqarpoq pi-ngaartumik avannaani piniartut malittarisassanik atuuttunik malinnikkumassusiat ilaatigut killeqartartoq avannaani kujataanilu appanniarsinnaaneq eqqarsaatigalugu immikkoortitsineq misigisimaneqartarmat. Tassami avannaamiut isumaqarmata kujataani ukiup naajartornerani appat amerlanerpaat pisarineqartar-tut. Pissutsilli taamaaqqissaannginnerat (nunanit allaneersunik akoqartarnerat eqqarsaatigalugu) nassuiar-niassallugu tamatigut ajornaatsuinnaaneq ajorpoq, tassami piniartut apeqqusersuiumata. Aamma piniar-tut amerlasuut isumaqartarput appat allamut nuuginnarsimasut, amerlasuutigullu nuuffigisaat tikkuussor-neqartarlutik. Tamakku amerlanerpaartaat Pinngortitaleriffimmeersunit DCE-meersunillu ukiut ingerlaneri-ni alakkarterneqartarput – kingusinnerpaamik 2013-imi Upernaviup pigisaani ineqarfiulersorisat pingasut alakkarterneqarmata taamaattoqanngilaq. Ineqarfiulersinnaasoq nalunaarsorneqarsimalersoq nutaaq ataa-

Postboks 570, 3900 Nuuk, Grønland tlf. +299 361200, fax +299 361212

situaavoq, taanna Nuup eqqaaniippoq. Tassani appat piaqqiartuunngitsut 400-t missaat 2011-mi malittarineqarput. Peqatigisaanillu oqaatigisariaqarpoq ineqarfiit imaarussimasut uterfigineqaqqinnikuunngimmata. Taamaakkaluortoq ikiliartortoqarneranik oqalunnerit nalinginnaasumik piniartunit isumaqatigineqarnej ajorput. Tamanna pequtugalugu Pinngortitaleriffik isumaqarpoq appat ikiliartornerat nalinginnaasumik ilisimaneqanngikkuni takujumaneqanngitsooq, tamatumalu takutippaa paasissutissiinerunissap pisariaqartinneqarnera. Ineqarfiilli ikiliartorfiupiloortut eqqarsaatigalugit maleruagassat atortinneqartut aammalu appat pillugit paasissutissiinerunissat sunniuteqalertornissaat qularnarpoq. Taamaattumik mianersortumik periuseqarnissaq tunngavigalugu tamakkiisumik eqqissisimatitsilernissaq Pinngortitaleriffimmit innersuussutigineqarpoq, takuuk Immikkoortoq B2.

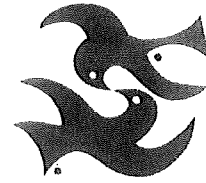
D) Misissuinissat innersuussutaasut pilersaarutaasullu

Pinngortitaleriffik pd.d-nngorniutigalugu ilisimatusaatissamut aningaasaliiffigineqaqqammivoq (Aili Labansen), tassani Kalaallit Nunaanni appat ikiliartornerinut peqquutasut paasiniarneqassallutik. Suliniummi pingaartumik piaqqiornerisa nalaani pissutsit, matumani akornusersuutit, piniagaanerat piaqqiornerminnilu iluatsitsisinnaassusiannut tunngassutillit misissorneqassapput. Ineqarfiit ingerlanerliortut ingerlalluartullu sanillinneqartassapput, suliniummilu pissutsit uumassuseqassutsimut tunngassuteqartut ataqatigiinnerat paasiniarneqassaaq aammalu inuit akornusersuutaasa sunniutaat annertussusilerniarneqassalluni.

Kalaallit Nunaata kitaata kujataani appanniartarnerup peqassutsimut sunniutaata annertussusilerniarnissaa ajornaatsuinnaangilaq, tassami appat tamaaniittartut nunanit piaqqiorfiusartunit assigiingitsuneermata, Atlantikup avannaatungaaneersut, Canadameersut, Kalaallit Nunaaneersut, Islandimeersut, Svalbardimeersut aammalu Ruslandimeersut. Kalaallit Nunaata kujataata imartaani piniagaasarnerat kiisalu tamaani ukii-sarfiini pissutsit allat piaqqiffigisartagaannut qanoq sunniuteqartarnerat nalileruminaappoq. Tamanna iliuuseqarfiginiarlugu nunat assigiinngitsut suleqatigiiffigisaanik (CAFF-ip ataani) ataqatigiissaakkamik appat malittarineqarnissaannik ilisimatuussutsikkut suliniuteqarteqartoqarpoq. Pinngortitaleriffik DCE-lu peqatigiillutik Danmarkimi Dancea-mit ataqatigiissaareqataanissamut aningaasaliiffigineqarput. Misissuinernit taakkunannga aamma ph.d-nngorniutimit inernerit ukiut pingasut missaat qaangiuppata piariissangatinneqarput.

Aamma Pinngortitaleriffik piniartut aalisartullu peqatigalugit nunatta kitaata kujataani appanik toquinnarsimasunik amerlasuunik imaluunniit saluttuaqqanik amerlasuunik ukiuni kingullerni qulini 15-iniluunniit naammattuugaqarsimasinnaanerannik paasinaaniarpoq. Taamatut aamma Pinngortitaleriffiup qerititsivia-niittunit appanit aqajarormiunik misissuisoqassaaq – appat 1996/97, 2003 aamma 2011-mi katersorneqarsimapput. Taakkua 1980-ikkunni (Falk & Durinck 1993) misissuinernut sanilliukkaanni immaqa taava paasineqarsinnaassaaq ukiut ingerlanerini appat nerisartagaat malunnaatilimmik allannguuteqarsimanersut.

Maluginiarneqassaaq Pinngortitaleriffik Svalbard-imi misissuisimanerit (Descamps et al. 2013) assillilugit misissuisinnaangimmat nunatsinni ineqarfinni akuttoqatigiiaartumik kisitsisarnerit pisarnikuunngimmata.

Postboks 570, 3900 Nuuk, Grønland   tlf. +299 361200, fax +299 361212

E) Siunnersuinerup eqikkarnera

Pinngortitaleriffiup innersuussutigaa:

- Kalaallit Nunaanni appat ukiuni quliugallartuni eqqissisimatineqassasut

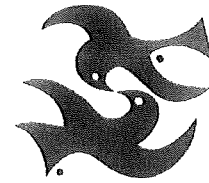
Taamaaliortoqarsinnaanngippat:

- Qeqertarsuup Tunuaniit ukiuunerani piniagaasarnerat sivikillineqassasoq piffissami 15. oktober - 15. november
- Appat upernaajunerani Ittoqqortoormiuni piniagaasarnerat inerteqqutaalissasoq
- Appat upernaajunerani piaqqiornerisalu nalaani unioqqutitsisumik piniagaasarnerat unitsinniarlugu iliuuseqartoqarnissaa qulakkeerneqassasoq

Inussiarnersumik inuulluaqqusilluta

Flemming Merkel, seniorforsker

Aili Lage Labansen, ilisimatusartartog

Najoqqutarineqartut

- Descamps S, Strøm H, Steen H (2013). Decline of an arctic top predator: synchrony in colony size fluctuations, risk of extinction and the subpolar gyre. *Oecologia*: DOI 10.1007/s00442-00013-02701-00440.
- Ekker M (2008). Vest-Nordiske sjøfugler i et presset havmiljø (West-Nordic seabirds in a marine environment under pressure. In: Ekker M (ed). Nordic Council of Ministers, Copenhagen, p -.
- Falk K, Durinck J (1993). The winter diet of thick-billed murre, *Uria lomvia*, in western Greenland, 1988-1989. *Canadian Journal of Zoology* 71: 264-272.
- Hatun H, Payne MR, Beaugrand G, Reid PC, Sando AB, Drange H, Hansen B, Jacobsen JA, Bloch D (2009). Large bio-geographical shifts in the north-eastern Atlantic Ocean: From the subpolar gyre, via plankton, to blue whiting and pilot whales. *Progress in Oceanography* 80: 149-162.
- Hátun H, Sandø AB, Drange H, Hansen B, Valdimarsson H (2005). Influence of the Atlantic subpolar gyre on the thermohaline circulation. *Science* 309: 1841-1844.
- Irons DB, Anker-Nilssen T, Gaston AJ, Byrd GV, Falk K, Gilchrist HG, Hario M, Hjernquist M, Krasnov YV, Mosbech A, Olsen B, Petersen A, Reid JB, Robertson GJ, Strom H, Wohl KD (2008). Fluctuations in circumpolar seabird populations linked to climate oscillations. *Global Change Biology* 14: 1455-1463.
- Kampp K, Nettleship DN, Evans PGH (1994) Thick-billed Murres of Greenland: Status and prospects. In: Nettleship DN, Burger J, Gochfeld M (eds) *Seabirds on Islands Birdlife Conservation Series No 1*. Birdlife International, Cambridge, p. 133-154.
- Laidre KL, Heide-Jørgensen MP, Nyeland J, Mosbech A, Boertmann D (2008). Latitudinal gradients in sea ice and primary production determine Arctic seabird colony size in Greenland *Proceedings of the Royal Society of London Series B-Biological Sciences* 275: 2695-2702.
- Linnebjerg JF (2012). Foraging ecology of breeding seabirds in Greenland. Ph.D. Thesis, Department of Bioscience, Aarhus University
- Merkel FR, Frich AS, Hangaard P (1999). Polarlomvien i Disko Bugt og det sydlige Upernavik, 1998. Bestandsopgørelse og grundlag for fremtidig monitoring af lomviebestandene. Pinngortitaleriffik, Greenland Institute of Natural Resources. Nuuk. Technical Report No. 25, 88 pp.
- Merkel FR, Labansen A, Witting L (2007). Monitoring af lomvier og rider i Qaanaaq kommune, 2006. Greenland Institute of Natural Resources. Nuuk. Technical Report No. 69, p 1-82.
- Mosbech A, Merkel FR, Boertmann D, Falk K, Frederiksen M, Johansen K, Sonne C (2009). Thick-billed murre studies in Disko Bay (Ritenbenk) West Greenland. National Environmental Research Institute. Roskilde. NERI Technical Report No. 749, 64 pp.

Ilanngussaq 2

Bilag 2

Pinngortitaleriffiup Piniarnermut Naalakkersuisoqarfimmut allagaani imatut allaqqasoqarpoq.

Appaqarfinni piffiit sisamat ajornartorsiornerpaaffiusut tassaasut:
(Ukiuni 6-13-ini 33-71%-imik appai ikileriarfiusimasut)

1. Upernaviup kujataa
2. Diskobugti
3. Kujataani appaqarfiit - kiisalu sisamaattut
4. Illoqqortoormiormiut appaqarfii

Tunngavilersuutigineqarput piffinni taakkunani (Upernavimmi appaqarfiit sisamat imaarussimammata kiisalu Diskobugtimi Innaq kisimi appaqarfinngorsimammat)

Appat ikilinerinut uku pissutaasimassapput

1. Eqqissisimatitsinerup nalaani piniartarnerit
2. Manniliartarnerit
3. Allatigut akornusersorneqarnerit – **oqaatigineqanngitsut suuneri**

Takusinnaasavut malillugit eqqoriaaneq atorineqarpoq eqqoqqissaartumimmi tunngavilersuuteqarlunilu oqaluttuarineqanngimmat sooq taamaattoqartoq.

- Unioqutitsilluni piniarnerit 2007-2012 (pisanut nalunaarutit malillugit)
- Kitaani pisat 1480
- Diskobugtimi amerlanerpaamik pisarineqarsinnaasut 20-upput
- Massakkullu 10-ullutik

Kikkunuku unioqutitsillutik piniartartut? Piniartut pisuutinneqarsinnaanngillat

Kujataata appaasa ikilinerinut Pinngortitaleriffiup pisuutippai appat Piniarneqartarnerisa sakkortunerusumik inatsisiliuunneqarsimanagera iluaqutaasimanngitsoq.

- Piniapilunneq
- Nerisassaalatsinerallu

Svalbartimigooq appat ikiliartortut paasineqarsimavoq. Pisuutitaallu tassa appat kujataani ukiigaangamik pisarineqartut amerlavallaartarnerat.

Subpolare strømhvirvel

- Kissarnerulerpoq

- Tarajoqassusaalu allanngorluni (ca. 1990)
- Taassumalu sarfap kujasinnerusumiittut sunnerpai

Eqqoriarneqarpoq

Timmissat nerisassakinnerulersut (2008-imi)

Kujataani, savalimmiuni, Islandimi, Skotlandimilu allaat taamaalilluni

Sikuusarnera annikillivoq

- Siku avannarparpoq
- Timmissat avannamut nuupput
- Taamaammanngooq appat avannaani ikinnerulerput

Piniartut taakkartornikuusaat aajuku appanut tunngasut

Appat nungulernerinut ilinniartup misissugaasa inerneru atuuttussanngortinneqartut

- Naammaginangilluinnarpoq pissutsit taamaattut atuutsinneqassappata
- Angalasarnitsinni apparpassuit naammattoortuaannarpagut
- Appat nerisatik malillugit ingerlaartarput – kissartog malillugu
- Upernaakkut siku innarlertitileraangat apparparpassuit avannamut ingerlaarlutik sarsuasarput – biologit tikinneq ajugaat – biologit piunaffigerusuppagut aamma qaaquagut apparpassuarnik takujumagunik tamaanga upernaakkut takuniaaqatigiartoqqulluta
- Ineqarfiit kisimik tikinneqartarput
- Appallu peqanngikkaangata biologit isumaqartarput appat nungulersut

Kikkut appanniarnermut killilersuiffiqineqasappat

- Sunngiffimmi aallaaniartartut
- Kapisilinniarnermi qassusersorluni napiterartartut piujunnaarnikuupput (taamani savalimmiormiut kapisilinniarnermi pisamarujussuuartarput)
- Kikkunuku manniliartartut (piniartut pisuutinneqarneri kusanangilaq) Pinngortitaleriffiup mannissartartunut pasilliinerminut atatillugu taanngitsuugaasa ilagaat pinngortitami nerisareqatigiinneq atuuttoq

naajat allallu qaasuttut appat manniinik nerisartut tiguisartullu
pisarmata taamaalisoqartillugulu appat manneqqittarmata)

Akornusersuutit allat uagut taasinnaasavut tassaapput

- Nuannaariutit angallaterpassuit angisuut mikisullu
- Helekopterit
- Takornariat

Paasissutissat Pinngoritaleriffiup tunniussai eqikkarlugit

- **Kisitsinermi** appat 453.200-nik amerlassusilerneqarsimapput
- Nuna tamakkerlugu appaqarfiit 19-upput
- Piffiit tallimat imaaruppunngooq
- Upernavimmiit Maniitsoq tikillugu 33-71%-imik appat ikileriarfiupput

Appaqarfinni ajornartorsiornerpaatut taaneqartut

- Upernaviup eqqaa,
- Diskobugti,
- Kujataa
- Illoqqortoormiullu eqqaat

Appaqarfinni amerleriaateqarfiusoq

- Qaanaaq –
- Eqqarsarnartoqartipparput oqaatigineqareeraluartoq tamaani appat 8%-imik amerleriaateqartut taamaattoq piniarneqarnerulernissaat innersuussutigineqanngimmat.

Appat ikiorneqarluinnartariaqarput

Appat eqqissitinneqavinnissaat imaluunniit piniagaanerisa sivirususia qaammataannangortillugu. Pinngortitaleriffik taama siunnersuivoq.

Naak appat piniagaanerit killeqartorujussuanngoraluartoq aammalu piaqqiorluarnissaminnut periarfisagissaaraluartut, taamaattoq nunatsinni appat ineqarfii arlalissuit ajutuunnissap tungaanut ingerlaarput.

Pissutsit taamaannerat arlalinnik peqquteqarpoq, kisiannili peqqutit pingaernerit ilagaat eqqissisimatitsinermut maleruagassat malinneqartanninnerat aammalu atlantikup avannaatungaani imartami sarfa-qarfiit allannguuteqarsimanagerat.

Ineqarfiit navianartorsiorfiulluinnartut tassaapput Qeqertarsuup Tunuaniittoq, Upernaviup kujataatungaaniittoq, nunatta kujataaniittut kiisalu Ittoqqortoormiit pigisaaniittut. Taakkunanimi appat 33 %-imiit 71 % tikillugit ukiuni kingullerni arfinilinniit 13-it tikillugit ikileriarfimapput. Ineqarfiit sisamat ukiut taaneqartut ingerlanerini Upernaviup pigisaaniittut appaarussimapput, maannalu ineqarfik Innaq Qeqertarsuup Tunuaniittoq Maniitsumiit Upernaviup pigisaata tungaanut aappanut ineqarfituaalerpoq. Ineqarfik Innaq 2006-imiit maannamut 30-40 %-inik ikileriarfusimavoq, maannalu ukiumut taamaallaat appanik qulit missaannaannik ilanngartorneqarsinnaalerluni.

Appat ajutuunnerat

Qallunaq biologiusoq Christian Vibe 1938-mi nunatta avannaani appaqarfinnik millionilippassuarnik timmiaqarfiusunik kiisalu inuunik ineqarfinnik annerusumik sunniingitsunik allaaserinnippoq. Taamaneriniilli timmiaq taanna pingaaruteqaqisoq, appa, nunatsinni piniagaanerpaat ilagilerpaat maanna appaqassuseq tamakkerluni affaannangortinneqarsimalluni.

Kingullermik tamakkiisumik kisitsinerit tunngavigalugit appat ataasiakkaat katillugit 2011-mi 450.000 missaannut amerlassusilerneqarsimapput (tassa ukiut arfinillit ingerlanerini 2006-2011 kisinneqarsimallutik). Nunatsinni appaqarfiit anginerpaat angissutsimikkullu aalaakkaanerpaamik inissisimasut Vibep nassaarfaniipput suli: Upernaviup avannaani Qaanaallu pigisaani.

Nunatsinni appat ukiumoortumik pisaasartut 1990-ikkullu qiteqqunneranni nalunaarutigineqarsimasut 200.000-t missaanniippat (taakkunanga amerlanerpaat Qeqertarsuarmiit kujammut ukiuunerani pisarineqartarsimallutik); kisitsit immaq pivirusumik pisaasartut amerlassusiisa affaannaat. Ukiuni 2003 aamma 2008-p akornanni – piffissap piniarfusinnaasup sivikillineqareerneragut – appat ukiumut pisaasartut 64.000-t aamma 98.000-t akornanni amerlassuseqarput. Nuna tamakkingajallugu upernaajunerani piniagaasernerat 2001-mi mattunneqarpoq, taamaalineranimi pisarineqartartut amerlanersaat

Ass.: GN

piaqqisartuummata. Taakkuami pisarineqartarnerat ukiarnerani ukiuuneranilu pisaasartunut sanilliullugu nunatsinni appaqassutsimut ikiliartuutaanerupput, ukiakkummi ukiukkullu pisaasartut piaraanerusarput aammalu ilarpassui nunani allani piaqqisartuullutik.

Timmissat pillugit nalunaarut appanik eqqissisimatitsiniartussaagaluarpoq
Taamaallaat nunatta kitaata kujataani avannaatungaani ukiarnerani ukiuuneranilu appanniartarneq ukiut qulit sinnerlugit ajornartitaangilaq. Upernaajunerani qaammatit pingasut missaanni sivirusseqartumik piniarneqarsinnaanerata taamaallaat Ittoqqortoormiini Qaanaamilu ajornartitaangilaq. Tamatuma sania-tigut appat piaqqiornerisa nalaani ineqarfii 1 kilometer tikillugit tikiserneqarsinnaatitaapput pisariaqan-gitsumillu nipiliortoqaqqusaanani.

Timmissat pillugit nalunaarut naapertorlugu appat eqqissillutik piaqqiorsinnaatitaapput, ivasinnaatitaapput aammalu piaqqaminnik perortitsiniarnissaminnik qulakkiigaagaluarput. Piaqqilluarnissaminnut periarfissaat pitsaagaluarput. Nerisassaqarluarpasipput aammalu ivaarisartagaat alliartorluartarput. Kisiannili appat eqqissisimatinneqarnissaat amigaataarpasippoq. Ineqarfiit ilaanni unioqqutitsilluni piniartarnerit mannessartarnerillu amerlaginartut pisarput – taamaaliortoqaraangallu ineqarfimmiittut sinneruttut eqqissivillioortitaasarput piaqqaminnillu nakkartitsinissaminnut periarfissalunnerulersarlutik. Taamaaliornerit ineqarfinnut ajoquseerujussuurtarput.

Unioqqutitsisarnernut uppernarsaatit assortorneqarsinnaangillat, ilaatigut taamaaliorut naamat-toorneqartarlutik ilaat assiliivinnit nammineq assiliisartunit ilaatigut piaqqiornerat malittarinarlugu ik-kussaagaluartunit assilisani takuneqarsinnaasarlutik. Ilisimatusartartut isumaqarput tamakkua peqqutaqaataallutik appat ineqarfii ikiliartorfiusut (tamarmik misissorneqarnikuunngikkaluarput); tassami ineqarfiit ikiliartorfulernissaannut upernaakkut piaqqiornerisalu nalaani pisaasartumerngit ajortumik ingerlasoqaannarnissaannut naammapput

Ass.: Carsten Egevang

Silap pissusia iluaqusersuutaangilaq

Nunatta kitaata kujataata imartaani ukiarnerani ukiuuneranilu appattarineqartartut piarartaqangaatsiartarput nunani allani piaqqisartunik akoqartitertarlutik aamma: Island-imeersunik, Norge- imeersunik (Svalbard), Rusland-imeersunik, Canada- imeersunik nunatsinneersunillu. Tamaani ukiuunerani appanniartarneq Pinngortitaleriffimmit piujuartitsinermik tunngaveqartutut nalilerneqartaraluarpoq, kisiannili norskit misissuinerisa kingulliit taama ilimagisaqarneq nalorninartoqartilarpaat.

Appat Svalbard-imi piaqqisartut ukiuni kingullerni qulini ikileriarujussuarsimapput, tamannalumi peqqutaalluni appa Norgemi nungutaasussatut navianartorsiorluinnartutut 2010-miit nalunaarsorneqalerpoq. Ikileriarnerinut peqqutaassangatinneqartut ilagaat silap pissusiata allannguuteqarnera, uani pineqarluni "subpolare strømhvirvel" ("subpolar gyre"), tassa Atlantikup avannaatungaata qiterpasissortaani immamik nillernerumaartumik kaaviiartumik sarfarfiusumi pissutsit allannguuteqarsimaneranut, atassuteqarsorinartoq. Sarfarfik taanna 1990-ikkut qiteqqunneranniit

malunnaatilissuarmik qasukkariarsimavoq, tamatumalu kingunerisaanik Atlantikup avannarliup imartaata ilarujussua allaat Kalaallit Nunaata kujataata imartaa ilanngullugu imaq kissatsinnerusimavoq tarajuunerulerlunilu.

Isumaqartoqarpoq imaani pissutsit allanngornerisa kingunerisaanik imaani timmissat ukiisarfiini nerisarisartagaat allannguuteqarsimassasut immaqa allaat nerisassaalatsinerulersimasinnaasut – uanilu nunatta kitaata kujataata imartaata ilaa imaluunniit tamavissuarmi aamma sunnerneqarsimasinnaanera ilimagineqarpoq. Ilimagineqarporlu Svalbard-ip appai allannguutinit sunnerneqareerujussuarsimassasut. Nunatsinneersut appat aamma taamaariaannaapput.

Imaani sikuusarnerata allannguutai appanut sunniuteqapilussinnaavoq

Silap pissusiata allannguutai appanut ungasinnerusooq eqqarsaatigalugu sunniuteqarajussuarsinnaapput. Imaata sikuusarnera aammalu sinaavata pingaartumik upernaakkut avalalernerani uumassuseqarnermik pilersitseqataasarnera eqqarsaatigalugu immaqa tupinnavinngilaq sooq appat ineqarfiisa inissisimanerat nunatta kitaata avannaaniinnerunerat aammalu kujataaniippallaannginnerat. Taamaattumik sikuunikinnerusalernerani aammalu sikuup upernaakkut avalalersarnerata naatsorsoruminaallinerat peqqutaalluni appat nunatsinniittut pissutsit taamaannerannit siunissami sulii annertunerujartortumik navianartorsiortinneqalersinnaapput.

Appat kinguaassatsinnut annaassinnaavagut

Appat ineqarfii nunatsinniittut eqqarsaatigalugit pissutsit assigiinngitsut pitsaanngitsup tungaanut ingerlatitseqatigiipput. Silap pissusiata allanngoriartornera sujuminaappoq, kisiannili inuit uagut nammineerluta iliuuserisartakkavut ullormiit ullormut allanngortissinnaavagut – kissaatigigutsigumi. Pinngortitaleriffik naliivoq unioqqutitsilluni piniartarnerit appaqassutsimut annertuumik sunniisartut, taava periafissaqarpugut taamaattoqartarnera nammineerluta illuatungaanut saatissinnaallugu.

Mianersortumik periuseqarnissamik tunngaviusumik aaliangiussaqaarsimanermit naapertuunnerpaajussagaluarpoq aammalu nunarsuup appaqassusianut tamarmut iluaqusersuutaajunerpaajussagaluarpoq appat ukiuni killiligaasuni eqqissitinneqavikkaluarpata. Periafissaq alla sunniutikinnerusussaagaluartoq tassaavoq, Qaanaap pigisaaniittut sulii eqqugaavallaanngitsut minillugit, ukiaanerani piniagaanerisa qaamma-taannarmik sivilissusilerneqarnissaa. Tassami ukiap aallartilaarnerani piaqqanik, ukiornerani aniguisusaanngereersunik, pisaqarsinnaanissamut periafissaq angineraaq, taamaalillunilu peqassutsimut sunniinikinnerusumik appanniartoqassagaluarluni.

... sivilissusaarli

Aaqqiissutissaq sorlerluunniit nunatsinniit toqqarneqaraluarpat nunatsinni appaqarfinni atukkat pitsaap tungaanut saatinniarnissaat sivilissusaaq. Appa aatsaat ukiunik tallimanik utoqqaassuseqaleraangami piaqqisinnaalersarpoq, aappariillu ukiumut ataasiinnannguaq perortittarlugu. Akerlianili appa ukiorpassuit uumasarpoq, periafissaqarunilu kinguaaqangaatsialersinnaalluni. Neriutissaqaraluarpugut kinguaatta aamma appat takusarsinnaallugillu ilangertarsinnaanissaannut, maannali qanoq iliuuseqarluinnartariaqarpugut.